

PETAR LORINI
(1850—1921)

MATE ZANINOVIC

Među istaknute narodne učitelje i prosvjetitelje u Dalmaciji ubraja se Petar Lorini, pedagoški pisac i stručnjak za morsko ribarstvo. Rođen je 30. travnja 1850. godine u Salima na Dugom otoku, jednom od najjačih ribarskih centara na našoj obali i poznatom povijesnom mjestu. Od djetinjstva u Lorinija se razvila ljubav za ribarstvo, a kao srednjoškolac za vrijeme ljetnih školskih praznika odlazio je s ribarima u ribolov. Kako potječe iz ribarske obitelji¹ od ranog djetinjstva upoznaje se s tegobnim životom dalmatinskih ribara, njihovim materijalnim potrebama i ribarstvom uopće.

Lorini je, poslije pučke škole i završenih pet razreda talijanske realke u Zadru, stekao i svoje pedagoško obrazovanje u zadarskom normalnom učilištu.² Da je Lorini stekao pedagoško obrazovanje u Zadru na spomenutom učilištu, možemo zaključiti prema tadašnjem službenom listu,³ što je izlazio u Zadru, a odnosio se na

¹ Obitelj Lorini — dokumenti pohranjeni u Historijskom arhivu u Zadru. Petar Lorini potomak je obitelji Lorini koja je prije više stoljeća doselila u Zadar iz Italije. Najstariji, Marcone Battista Lorini radio je na zadarskim utvrdama pa mu je u znak priznanja mletačka vlast dodijelila velika zemljišta na Dugom otoku. Obitelj Lorini imala je rodbinske veze s obiteljima u Lošnju, Šibeniku i Splitu, kao i u Italiji (Trst, Monfalcone i Rim). Mnogi potomci ove obitelji završili su više i visoke škole, pa su bili pomorski kapetani, pravnici, a neki su studirali filozofiju, pa su se bavili filozofijom i novinarstvom.

² O školovanju Petra Lorinija vidi diskusiju u *Zadarskoj reviji*, br. 1. i 2, 1956. godine.

³ To vidimo iz jedne note objavljene u *Objavitelju Dalmatinskom (Avvisatore Dalmato)* od 26. studenoga 1867. godine, br. 95. Da bismo bili što točniji, citirat ćemo spomenutu notu: »Br. 14295—3801 Namisništvo obnašlo je pitomcima c. k. pedagogičke Nastave pri c. k. glavnom muškom normalnom učilištu zadarskom:

Jakovu Gerčiću iz Kistanjah
Šimi Visiću iz Tisna
Mati Desenčiću iz Gjelse
Petru Lorini-u iz Salih (potcrtao autor)
Josipu Wiederkehru iz Splita

dozvoliti svakom podporu od dvista (200) fiorinaf za trajanja učilišne godine 1867—68.

U Zadru, 19. studenoga 1867. godine.«

cijelu pokrajinu Dalmaciju, ili u to vrijeme službeno nazvanu Krajevnu Dalmaciju koja se nalazila u sklopu Austrije. U osamnaestoj godini (1868) Petar Lorini postaje pučkim učiteljem.

**

Sredinom 19. stoljeća u Dalmaciji se razvijao pokret za pripajanje Dalmacije užoj Hrvatskoj, a usporedo se vodila borba za uvođenje narodnog, zemaljskog, tj. hrvatskog jezika u škole,⁴ sudove i javne službe. Borba za narodni jezik trajala je punih trideset godina, kada je konačno i prevladao u javnim službama i školama.⁵

U težnji za izjednačavanjem hrvatskog i talijanskog jezika značajna je 1871. godina, kada je Dalmatinski sabor u Zadru, 14. rujna, donio zakon po kojem se izjednačava hrvatski jezik s talijanskim u sudovima i javnim službama.⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova i pravosuđa, bojeći se nemira, objavilo je 20. travnja 1872. godine kompromisno rješenje o uvođenju »zemaljskih jezika«, a 21. srpnja 1883. godine Dalmatinski sabor donosi odluku o proglašavanju hrvatskog jezika za službeni jezik i Sabora i Zemaljskog odbora. Borba za uvođenje hrvatskog jezika u javni život i škole nastavlja se, tako da je hrvatski jezik u osnovnim i srednjim školama Dalmacije prevladao tek u posljednjim decenijima 19. stoljeća.⁷

**

Petar Lorini se opredijelio za hrvatski jezik vjerojatno pod utjecajem ondašnjih prilika u Dalmaciji, uvidjevši kao intelektualac na čijoj je strani većina naroda. Školovao se u Zadru gdje su se upravo i vodile ogorčene borbe oko izjednačavanja jezika, k tome je prve godine (1869—1872) svoje učiteljske dužnosti proveo u Korčuli gdje su već 1871. godine narodnjaci dobili vlast u mjesnoj općini. Iz Korčule Lorini je premješten u Kotor, u kojem je kao i u Du-

⁴ Stjepan Antoljak, »1848. godina i Zadar«, *Zadarska revija*, 3—4/1972, str. 245—246.

⁵ Ivo Perić, *Borba za ponarođenje dalmatinskog školstva 1860—1918*, Zagreb, Hrvatski školski muzej, 1974.

⁶ Vidi: Ilija Dizdār, *Zakoni i propisi za opće pučke i građanske škole u Dalmaciji*, Naklada Hrvatske knjižarnice u Zadru, 1913. Štamparija dr. Gulli i drug u Dubrovniku.

⁷ Ćiril Petešić (*Školske novine*, br. 20 (755) od 8. svibnja 1973): »Odlučujući momenti za Lorinijevu narodnu hrvatsku orijentaciju bili su: njegovo školovanje u Zadru, povezivanje s vodama narodnog pokreta u Dalmaciji i prve godine njegova učiteljevanja u Korčuli i Kotoru (1869—1873), prije nego je preuzeo učiteljsku dužnost u rodnom mjestu Sali (1873)«.

brovniku — gdje je služio vojni rok — narodna stranka imala uza se većinu stanovništva. I poznanstvo s Mihom Klaićem i Petrom Budmanijem sigurno je utjecalo na njega da se opredijeli za narodnu stranku i hrvatski jezik.⁸

Iz Kotora je Lorini godine 1873. premješten u Sali, gdje će učiteljevati nepunih dvadeset godina i razviti svoje stvaralačke sposobnosti i aktivnosti kao učitelj, prosvjetni radnik, pedagoški pisac i ribarski stručnjak.⁹

Djelovanje Petra Lorinija u osnovnoj školi u Salima bilo je svestrano i vrlo plodno. Rad s djecom u nastavi odmah je organizirao po najsuвременijim načelima i nastavnim metodama, a nastavni jezik u saljskoj školi bio je hrvatski.¹⁰

Petar Lorini vrlo brzo postaje poznat ne samo po radu s djecom u saljskoj školi već i po svojim drugim aktivnostima, pa slovi kao istaknuti učitelj među zadarskim učiteljima i među učiteljima cijele Dalmacije. Njegova aktivnost dolazi do izražaja i na pokrajinskim i kotarskim konferencijama, što su se u to vrijeme održavale.¹¹

Vrlo živo je sudjelovao na II pokrajinskoj skupštini učitelja u Zadru,¹² izabran za delegata kao istaknuti dalmatinski učitelj. Uz Stjepana Buzolića, Vicka Danila i druge u to vrijeme istaknute pedagoško-prosvjetne radnike na skupštini je Lorini diskutirao o udžbenicima za osnovne škole i o nastavi gramatike u osnovnoj školi.

Sudjelovao je i na III pokrajinskoj skupštini učitelja za Dalmaciju,¹³ o kojoj je napisao u »Kritici o III konferenciji 1881« sljedeće: »Vašim razlozima (što pučka škola nije odgovorila zahtjevima

⁸ »Problem hrvatskoga jezika u Dalmaciji ... nije bio do kraja riješen, što dokazuje upravo napad talijanskih listova tršćanskih 'Indipendente' i 'Piccolo' na Petra Lorinija, trideset godina kasnije. Lorini je bio optužen da je hrvatski jezik 'ušuljao' u pomorsku vladu i u Austrijsko ribarsko društvo u Trstu, prebacivao mu se 'hrvatski šovinizam' i tražilo da ga se smijeni s dužnosti ribarskog nadzornika. U obranu Lorinija ustao je tada riječki 'Novi list' 6. lipnja 1903.« Ćiril Petešić, cit. dj.

⁹ Ćiril Petešić, cit. dj.

¹⁰ U školskoj kronici Osnovne škole u Salima, danas Osnovna škola »Petar Lorini«, koju je 1929. ispunjavao Ivan Petešić, danas umirovljeni učitelj u Zadru, piše: »1840. osnovana s jednim odjeljenjem, samo za muške, na talijanskom jeziku u kući Ivana Armaninija.« Čim je preuzeo novu dužnost u Salima, Lorini je uveo nastavu samo na hrvatskom jeziku, a o tome čitamo i u školskoj kronici: »1873. započeto poučavanje na hrvatskom jeziku.« Ivan Petešić je to napisao — kako i danas tvrdi — na temelju pisanih dokumenata kojima je 1929. raspolagao. (Prema već cit. napisu Ć. Petešića.)

¹¹ Vidi: Mate Zaninović, »Pokrajinske skupštine pučkih učitelja u Dalmaciji«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 16/1976—77, str. 105—120.

¹² Druga pokrajinska skupština učitelja za Dalmaciju održana je u Zadru 1879. godine: vidi bilj. br. 11.

¹³ Treća pokrajinska skupština učitelja održana je u Splitu 1881; vidi bilj. 11.

u glavnim predmetima nauke) morali ste, gospodo, dodati da smo do jučer govorili tuđim jezikom, što je bilo zlo po nas, a gore po djecu... škole u Kotoru, Dubrovniku, Imotskom, Sinju, Kninu, Sibeniku, ta središta zgoljne hrvastine, imat će još u kojem kutu svoj nedavni Orario gdje bi mogli vidjeti ubilježen kao glavni predmet krasni Esercizio di pensiere e di lingua kojima su najrađe Nadzornici morili duh hrvatske djece«. ¹⁴

Spomenuti nam citat najvjernije govori o opredijeljenosti Lorinija za provođenje hrvatskog jezika u osnovnim školama, a ujedno nam kaže i o njegovoj opredijeljenosti, premda on potječe iz stare talijanske obitelji koja se doselila u Zadar.

Lorini je bio aktivni sudionik i pokrajinske skupštine učitelja u Dubrovniku, ¹⁵ na kojoj je raspravljalo o »naukovnim osnovama za opće i građanske škole«, i »Bakotićevim naučnim osnovama iz 1879. godine« kao i »uređenju naukovne osnove za mješovite nerazdijeljene i razdijeljene pučke škole«.

Na kotarskoj konferenciji učitelja za kotare Zadar— Benkovac ¹⁶ Lorini je održao referat »Što se može zahtijevati od pučkog učitelja u Dalmaciji u ime predavanja tjelovježbe, s obzirom na učevna sredstva, kojima učitelj može da raspolaže«. Lorini nije na toj konferenciji samo pročitao referat. Pogledamo li osvrst na spomenutu konferenciju, zapazit ćemo da je on diskutirao tijekom konferencije u vezi s različitim pitanjima unapređivanja odgojno-obrazovnog rada u školama i na polju narodnog prosvjeđivanja. ¹⁷

U mjestima službovanja Lorini nije bio samo učitelj već je za vrijeme svog učiteljskog djelovanja, kao i kasnije kao umirovljenik, pa sve do svoje smrti bio vrlo aktivan, a posebno u rodnom mjestu Salima. Za njegov vrlo agilni rad i svestrano djelovanje mjesni narodni kroničar Šime Grandov, ¹⁸ kaže da je bio »duša sela«.

Lorini je bio pokretač gospodarskog i prosvjetnog života u mjestu, tako da je u svakom pogledu, podigao opću razinu mjesta Sali. On je davao stručne savjete za unapređivanje različitih grana gospodarstva, radio je posebno na unapređivanju ribarstva i poljoprivrede, pa te dvije grane privređivanja postaju glavni izvori uzdržavanja mještana u Salima. Aktavnost na gospodarskom planu bila mu je dio rada učiteljskog poziva kao i prosvjetnog radnika.

¹⁴ Petar Lorini, »Kritika o III pokrajinskoj učiteljskoj konferenciji 1881« — Ostavština Petra Lorinija: spis se nalazi u njegovoj sobi u Salima na Dugom otoku, a citat je naveden prema Ćirilju Petišiću u *Školskim novinama*, br. 575 od 22. svibnja 1973.

¹⁵ Održana 1888. godine; vidi bilj. br. 11.

¹⁶ Konferencija održana u Zadru 23, 24. i 25. rujna 1885. godine.

¹⁷ *Naredbeni list*, 1885. godine; isto: *Školske novine*, br. 22 (575) od 22. svibnja 1973.

¹⁸ *Zadarska revija*, br. 1/1956.

U narodu je Lorini bio poznat kao dobar i pravedan čovjek, pa je 1877. godine imenovan članom Povjerenstva javne dobrotvornosti u Salima, a godine 1888. Saljska ga je općina imenovala i svojim »pouzdanikom u posredničkom uredu za pokušaj pomirbe među parbacima«. ¹⁹ To je bila funkcija tzv. »dobrih ljudi« i posebna institucija koja je zavađene oslobađala bespravničkih sudskih troškova.

Okružnicom Pokrajinskog školskog vijeća od godine 1891. sve škole su trebale pokrenuti stručno-nedjeljno ili večernje poučavanje djece koja su završila pohađanje osnovne škole, kao i poučavanje odraslih. ²⁰ Lorini je prihvatio i spomenuti raspis kao dio svoga učiteljskog poziva, pa je u Salima osnovao tečajeve koje posjećuje više od stotinu odraslih mještana. ²¹ U radu na večernjim tečajevima za odrasle predavao je o ribarstvu, poljoprivredi i političkim zbivanjima u svijetu. Za ova predavanja on se pripremao na temelju literature pisane na hrvatskom jeziku, a služio se i mnogim djelima na talijanskom i francuskom, što se vidi iz njegove bogate biblioteke koja se i danas nalazi u njegovoj sobi u Salima.

»Za unapređivanje vinogradarstva doveo je dva Francuza. Dvojica ribara iz Italije učila su Saljane modernijim načinima ribarenja, osobito gajenju jastoga i hlapa, koje se stalo izvoziti na tržnice Trsta, Pešte i Beča. Unapređivanje ribarstva u rodnom mjestu bilo mu je na srcu i kasnije kao ribarskom nadzorniku u primorskoj vladi«. ²²

On je godine 1891. osnovao »Težačku zadrugu«, za koju je dobio teren od zaklade »Zmajević« u tzv. Gmajnom polju, pa je tamo poučavao seljake suvremenoj obradi zemlje. U to je vrijeme dalmatinskim i istarskim vinogradima zaprijetila filoksera pa je o tome Petar Lorini pisao u zadarskim listovima, ²³ a Dalmatinski zemaljski odbor pisao je godine 1893. u Lorinijevoj zadruzi u Salima, koja je trebala postati primjer drugima u cijeloj Dalmaciji. ²⁴

Petar Lorini bio je veoma obrazovan, govorio je talijanski, hrvatski i njemački, poznao je francuski i engleski. Imao je vrlo solidno pedagoško obrazovanje koje je sticao čitajući pedagošku literaturu na spomenutim evropskim jezicima. To možemo lako zaključiti samo ako pročitatimo bilo koji rad ili raspravu Petra Lorinija što ih je objavljivao u *Zori, učionskom časopisu*. ²⁵

¹⁹ *Školske novine*, br. 22 (575) od 22. svibnja 1973.

²⁰ I. Dizdar, *cit. dj.*

²¹ *Školske novine*, kao i bilj. 19.

²² *Isto*.

²³ *Zora, učionski časopis*, Zadar, polumjesečnik, ve. str. 30, 5 x 1 cm, sl. 24 7 x 18 cm; svaki broj 8 str., pag. nastavno; I—V (1884—1889). Urednici Vičko Danilo i Miho Zglav.

²⁴ *Školske novine*, br. 22 (575) od 22. svibnja 1973.

²⁵ *Zora, učionski časopis*, II/1885, br. 19, str. 146—147; br. 20. str. 153—154; br. 21, str. 162—163.

Rasprave je objavljivao po godištima kako slijedi:

1884: »Gradivo za zornu obuku naznačenu i raspoređenu po Naukovnoj osnovi za jednorazredne pučke učionice i primljene u učiteljskim skupštinama kotarâ Zadar — Benkovac g. 1882. i tekuće po predlogu Petra Lorinija«;²⁶ »Samoukam — Savjeti učiteljem«;²⁷ »Uzgoj pametik«;²⁸ »Ljudski uzgoj«;²⁹ »Pamćenje u današnjoj učionici — konferencialno pitanje«;³⁰ »Učionica i obitelj«;³¹ »Obitelj prema učionici«.³²

1886: »Francuski učionički muzej«;³³ »Logično razglabanje u našim učionicama«;³⁴ »Psiholoگیčne bilješke u pučkoj učionici«;³⁵ »Počeci psihologije za učiteljišta«.³⁶

Još je napisao i sljedeće rasprave: »Školske knjižnice«, »Gimnastika u pučkoj školi«; »Kantova pedagogija i Rousseau«, »Uzgoj značaja«, »Novi pravopis dra Broza«.

S francuskog je preveo Bavrauovo djelo *Direction morale pour les instituteurs*³⁷ (*Moralna uprava za učitelje*), a s talijanskoga Vullovu knjigu *Moja mala škola. Moralna uprava za učitelje* djelomično je objavljena u *Zori, učionskom časopisu*.³⁸ U zadarskom *Narodnom listu* pisao je »O zabludama u cilju odgoja«,³⁹ a potrebno je spomenuti i Lorinijev napis »Poljodjeljske prilike kotara zadarskog i pučki učitelji«.⁴⁰

Iz popisa rasprava i radova Petra Lorinija zaključujemo da je obrađivao različite probleme iz pedagogije i psihologije (promatranje, pamćenje, logičko zaključivanje i dr.), pisao je o roditeljskom i moralnom odgoju, kao i druge rasprave u kojima učiteljstvo Dalmacije upoznaje s dostignućima na pedagoškom planu u Italiji i u Francuskoj.

Ime Petra Lorinija povezano je i uz prestanak izlaženja *Zore, učionskog časopisa* 1889. Naime, stručni učitelj Franjo Radić iz Korčule u zadarskom *Narodnom listu* tim povodom piše: »Od Petra Lo-

²⁶ Isto, br. 17, str. 135—136; br. 19, str. 152—153.

²⁷ Isto, I/1884, br. 3, str. 21—23; br. 4, str. 28—29; br. 5, str. 37—38.

²⁸ Isto, I/1884, br. 18, str. 141—142; br. 19, 149—150.

²⁹ Isto, I/1884, br. 13, str. 97—99.

³⁰ Isto, II/1885, br. 19, str. 146—147; br. 20, str. 153—154; br. 21, str. 162—163.

³¹ Isto, II/1885, br. 8, str. 57—59, br. 9, str. 65—66.

³² Isto, II/1885, br. 19, str. 146—147, br. 20, str. 153—154.

³³ Isto, III/1886, br. 1, str. 4—6.

³⁴ Isto, II/1886, br. 4, str. 26—27 i br. 5, str. 34—35.

³⁵ Isto, III/1886, br. 4, str. 29—31.

³⁶ Isto, IV/1887, br. 2, str. 9—11.

³⁷ Paris, 1881. godine.

³⁸ Godina IV/1887.

³⁹ *Narodni list*, Zadar, XX/1881, br. 50, str. 1—2, br. 51, str. 2—3, br. 53, str. 3.

⁴⁰ *Gospodarski list*, Zadar, 1891.

rinija, tog vrijednog i oduševljenog ljubitelja i narodne prosvjete i svojega učiteljskog stališa mi ovizijeh dana stiže glas da nam 'Zora' umire s nestašicom predbrojnika...«⁴¹

Franjo Radić je i drugi put u *Narodnom listu*⁴² apelirao na svijest učitelja i roditelja, ali ni nakon toga *Zora* više nije tiskana. Aktivnost Petra Lorinija kao pedagoškog pisca time skoro u potpunosti prestaje; on se počinje više baviti gospodarskim prilikama u svome kraju, a posebno ribarstvom. Za pedagošku aktivnost i suradnju, kako sam Lorini kaže, služio se djelima Rayanarija, Tommasea, Fernelona, Lambaruschinija, Dupauloupa kao i drugih autora koji su u to vrijeme bili aktualni.

Rad Petra Lorinija kao pedagoškog pisca i istaknutog učitelja u školi i na polju narodnog prosvjeđivanja nije ostao zapažen samo u Dalmaciji. Hrvatski pedagoško-književni zbor u Zagrebu, kao jedina organizacija toga vremena i te vrste kod Južnih Slavena, zapazio je rad Petra Lorinija, pa ga je za spomenutu aktivnost imenovao članom-dopisnikom HPKZ-a. U povodu 50-godišnjice HPKZ-a objavljena je *Spomen-knjiga*, gdje se u popisu članova-dopisnika, na str. 210, spominje i Petar Lorini.⁴³

HPKZ u Zagrebu 10. svibnja 1882. imenovao je Lorinija svojim povjerenikom »za Sale i okoliš«, a dvije godine kasnije, tj. 31. prosinca godine 1884. na glavnoj godišnjoj skupštini imenovan je »dopisujućim« članom. Na taj su mu način priznate zasluge koje je postigao svojim vrlo aktivnim radom na polju naše pedagoške književnosti i društvenog života s uvjerenjem da će »tako i nadalje raditi oko promicanja pedagoške književnosti i svoga društva«. ⁴⁴ Za kotar Zadar — Benkovac Petar Lorini je bio povjerenik za gradnju Hrvatskog učiteljskog doma, a 1890. godine postao je utemeljitelj HPKZ-a, uplativši iznos od 15 forinti.

Petar Kuničić, naš poznati i priznati narodni učitelj u Dalmaciji, krajem 19. stoljeća pisao je u *Učiteljskom glasu* o Petru Loriniju kao pučkom dalmatinskom učitelju na kulturnom planu izvan škole, pa zaključuje: »Otrag nekoliko dana sastao sam se s g. Lorinijem, pa sam se radosno uvjerio, kako on ne može da zaboravi pučko učiteljstvo, iz kojega je iznikao i pronikao i kojem je danas na čast i diku«. ⁴⁵

⁴¹ *Narodni list*, Zadar, 6. ožujka 1889.

⁴² *Narodni list*, Zadar, 24. travnja 1889.

⁴³ Na spomenutoj stranici knjige *Pedeset godina HPKZ-a* stoji: »Lorini Petar, ravn. učitelj u Selima«. Međutim nije u Selima, već u Salima, to je sigurno pogrešno tiskano, jer je 1884. godine, tj. iste godine kada je postao dopisni član HPKZ-a Lorini bio učitelj i upravitelj osnovne škole u Salima na Dugom otoku.

⁴⁴ U povodu imenovanja Petra Lorinija dopisnim članom HPKZ-a u Zagrebu.

⁴⁵ *Učiteljski glas*, Split, br. 10, 15. listopada 1899, god. I.

Upravni odbor Matice hrvatske imenovao je 5. veljače godine 1886. Petra Lorinija svojim povjerenikom, »... pouzdajući se u njegovo rodoljublje, u uvjerenju da će svoju časnu zadaću oduševljeno vršiti na korist knjige i prsvjete hrvatske«. ⁴⁶

Ugled koji je Lorini kao učitelj u Salima stekao i njegova popularnost u cijeloj Dalmaciji i užoj Hrvatskoj omogućili su mu suradnju u prvom pokušaju objavljivanja *Hrvatske enciklopedije*, pokrenute u Osijeku godine 1897, u kojoj je objavio bibliografske jedinice: »Brela«, »Bribir«, »Budmani, Petar«, »Bulić pop Frane« i »Duga«. ⁴⁷

Godine 1892. Lorini je bio imenovan učiteljem Vježbaonice muške Učiteljske škole u Arbanasima kod Zadra. ⁴⁸ Neko vrijeme on je, u pomanjkanju stručnog kadra, predavao i poljodjelstvo u spomenutoj školi. Dok je radio kao nastavnik poljodjelstva, istraživao je uzroke pojave filoksera, a osobito se je interesirao za probleme ribarstva. Bogato iskustvo i znanje iz spomenutih područja gospodarstva znalački je prenosio na pitomce Učiteljske škole, tako da su se mnogi od njih kasnije kao učitelji isto tako isticali po svome radu na unapređivanju gospodarstva u mjestima službovanja. Školski vrt muške Učiteljske škole u Arbanasima bio je zasađen različitim raslinjem koje uspijeva u Dalmaciji; tamo su bile zasađene: masline, maraske kao i drugo drveće na kojem su se pitomci vježbali i obavljali praktične radove, učili su cijepljenje kao i druge radove oko održavanja raslinja. Ostaci toga vrta i danas se nalaze na mjestu gdje je nekada bio školski vrt. ⁴⁹

Lorini je u Učiteljskoj školi u Arbanasima djelovao od godine 1892. do 1897. kada je imenovan privremenim, a godine 1898. i stalnim nadzornikom morskog ribarstva kod Pomorske vlade u Trstu za pokrajine Dalmaciju, Istru, Trst i Goričko primorje.

Od godine 1897, nakon što je postavljen za ribarskog nadzornika, njegov životni put posvećen je morskome ribarstvu. Ribarstvom će se baviti sve do smrti. Svojom knjigom *Ribanje i ribarske sprave* ⁵⁰ izravno je i vrlo jednostavno savjetovao naše dalmatinske ribare kako će plesti, sušiti, konzervirati i spremati mreže. Pored toga učio

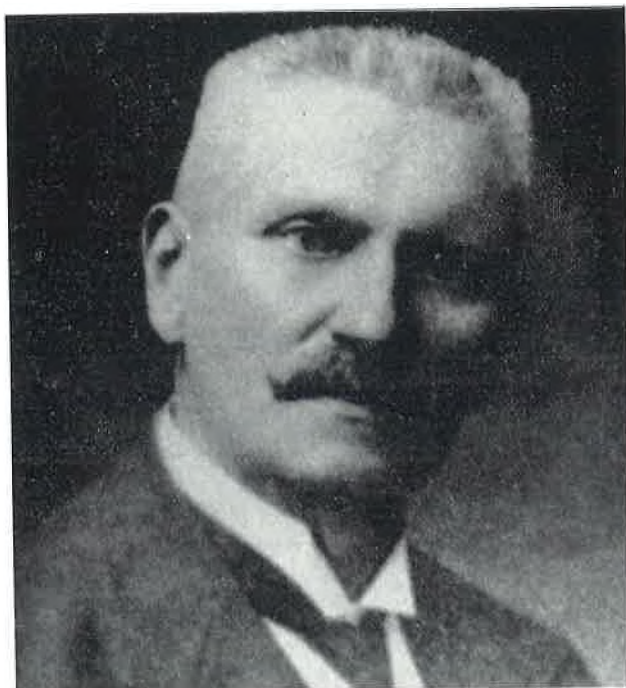
⁴⁶ Citirano prema *Školskim novinama*, Zagreb, br. 23 (578) od 29. svibnja 1973.

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ Škola je počela s radom 1866. godine: vidi: D. Foretić, »Život i rad Zavoda za narodne učitelje u zadarskom predgrađu Arbanasi«, *Učiteljska škola u Zadru 1866—1956*, Zadar, 1956.

⁴⁹ Spomenuti vrt bio je dio vrta bivše Tvornice duhana u Zadru, a u staroj zgradi Učiteljske škole u Arbanasima nalazila se donedavno spomenuta tvornica.

⁵⁰ Petar Lorini, *Ribanje i ribarske sprave*, Beč, C. k. Naklada školskih knjiga, 1903.

Petar Lorini

Diploma Gospodarsko-šumarske izložbe god. 1891. izdana Petru Loriniju

je ribare kako će racionalno ribariti, nabavljati i trošiti različit potrebni ribarski materijal. Isto tako dragocjene su bile upute ribarima kako će pripremiti soljenje ribe, pa im daje savjete: »...kakovom se kupcu nadaš, tako soli ribu — za Grka malo soli, za domaće kupce srednje, a za Talijane obilato«. ⁵¹ Koliko je poznavao i to područje ribareva rada svjedoči srebrna medalja koju je primio na međunarodnoj izložbi u Zagrebu u godini 1871. i to za izložbenu stručno posoljenu ribu. ⁵²

Propagirao je i pomagao izgradnju tvornice za preradu ribe, pa je za trajanja njegova nadzorništva do njegova umirovljenja godine 1912. izgrađeno na našoj obali oko 20 tvornica. ⁵³ Lorini je isposlovao kod Pomorske vlade u Trstu da se i u rodnom mu mjestu Salima izgradi operativna obala za pristajanje parobroda, a tamo je godine 1905. podignuta i tvornica za preradu ribe — danas Tvornica »Mardešić«, koja zapošljava mjesno stanovništvo i rentabilno posluje, ima svoju ribarsku flotu, a proizvode prodaje ne samo u našoj zemlji već i u inozemstvu.

I danas naši stručnjaci za morsko ribarstvo spominju kako je Petar Lorini pronašao petrolejsku svjetiljku za ribare. »Koncem prošlog stoljeća uslijed devastacije šuma osjećala se veća nestašica drva za svijetljenje nad srdelama i došla je u pitanje budućnost toga našeg najvažnijeg ribolova«. ⁵⁴ Tada se počelo svestrano proučavati korištenje različitih svjetiljaka. Lorini je godine 1898. rukovodio pokusima uvođenja petrolejske svjetiljke Budany u ribolovu. Iste godine Lorini je vršio pokuse s acetilenskom svjetiljkom Ivana Delaittija iz Rijeke, koja je bila vrlo uspješna za ondašnje prilike i ubrzo se proširila po čitavoj obali. Evo kako sam Lorini opisuje prvo paljenje: »... Nećemo za života zaboraviti što osjetismo pri času kad smo užgali tu prvu svjetiljku u svom rodnom mjestu (Sali na Dugom otoku — opaska p.), naime kad je prvi zrak acetilenskog svijetla iz naše ruke pao na to naše lijepo more! Srce je kucalo u grudima, oko zablistalo gledač u to prozirno more obasjano silom novog svijetla«. ⁵⁵

Lorini je bio veliki pobornik racionalnog ribolova, pa sudjeluje u donošenju propisa o zaštiti ribljih vrsta. Mnogi propisi o morskom ribarstvu doneseni su dok je Lorini bio nadzornikom morskog ribarstva, a mnogi od propisa doneseni u ono vrijeme, još i danas su

⁵¹ Josip Bastoli, »Petar Lorini i njegovo djelo«, *Slobodna Dalmacija*, Split, 3. travnja 1973.

⁵² Josip Bastoli, »Petar Lorini i njegovo djelo«, *Vjesnik*, Zagreb, 21. veljače 1973.

⁵³ Josip Bastoli, »Petar Lorini i njegovo djelo«, *Slobodna Dalmacija*, Split, 3. travnja 1973.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

vrijedni i aktualni. »U vrijeme imenovanja Lorinija ribarskim nadzornikom preinačen je Dandolov dekret o ribolovu iz godine 1808. i zamijenjen novim pravilima ljetnog ribolova čije se mnoge postavke i danas primjenjuju.«⁵⁶

Prema Josipu Basioliju, našem uvaženom stručnjaku za morsko ribarstvo, Lorinijeva teza je bila: more je njiva koju ne treba sijati, to radi sama priroda svojom ogromnom sposobnošću rasploda. Mi možemo u moru žeti, ali to treba da bude razborita žetva, a ne haranje iza kojeg ostaje pustoš.⁵⁷

Lorini je godine 1907. konstruirao novu mrežu plivaricu za lov na srdele na otvorenom moru. U saljskoj luci vršio je pokuse pa je mreža nazvana »mreža Lorini«. Mreža je bila izložena na izložbi ribarstva godine 1907. u Kopru, a o njoj se pisalo kao o svojevrsnom izumu za ulov na otvorenom moru, tako da se jata srdela mogu zatvoriti i usred morske pučine.

Od Lorinija kao ribarskog stručnjaka za morsko ribarstvo ribari su tražili stručne savjete, a »... trgovačka komora u Grazu zamolila ga je da izradi didaktički plan škole za usavršavanje ribara u Gradu (nedaleko Akvileje) gdje su bile najpoznatije morske blatne lagune u ondašnjoj Austriji. Lorini je izradio zatraženi didaktički plan. U samo dvije godine — kaže se u prijedlogu za njegovo umirovljenje — Lorini je u glavnim ribarskim mjestima imao preko 70 ribarskih sastanaka i konferencija.«⁵⁸

On je prvi održavao tečajeve ribarstva za učitelje ondašnje Austrije, a u Komiži na otoku Visu održao je godine 1897. tečaj kojem je prisustvovalo 15 učitelja. Nakon tečaja učitelji su mu toplo zahvalili.⁵⁹

Po djelovanju na pedagoškom, prosvjetnom, kulturnom i ribarskom području Petar Lorini je krajem prošlog i početkom našeg stoljeća bio vrlo uvažen i cijenjen na širem zadarskom području i cijeloj Dalmaciji. Bio je predložen godine 1892. i za zastupnika narodne stranke zadarskog kotara u Dalmatinskom saboru, a »... da talijanaši ne bi dobili većinu on je svoje glasove ustupio pravašima i tada je bio izabran M. Klaić.«⁶⁰

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Ćiril Petešić, *Školske novine*, Zagreb, br. 23 (578), 29. svibnja 1973.

⁵⁹ Zahvalnica se nalazi u Historijskom arhivu u Zadru; mapa Petar Lorini; vidi: D. Foretić, »O ekonomskim prilikama u Dalmaciji...«, *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969, str. 40, bilj. 45, u *Školskom vjesniku*, Split, 1972, str. 155, pisala je Nevenka Božanić-Bezić: »Prvi tečaj pomorskog ribarstva u Komiži«.

⁶⁰ Josip Basioli, »Petar Lorini i njegovo djelo«, *Slobodna Dalmacija*, 3. travnja 1973.

Petar Lorini je godine 1912. umirovljen, ali je i dalje bio aktivan, »... što je nastavak njegova vrlo široko koncipiranog učiteljskog poziva«,⁶¹ pa je nakon propasti Austro-Ugarske godine 1918. bio pozvan kao ekspert za ribarstvo od vlade SHS u Beograd, gdje je i radio na pripremanju Brijunske konvencije o ribolovu između ondašnje Kraljevine SHS i Italije.

Uzalud je Lorini svim silama nastojao spriječiti konvencijom pripremanu penetraciju talijanskog ribara kočara u sve naše unutrašnje kanale sjevernog Jadrana. Uzaludno je bilo njegovo kategorično traženje: svatko neka ribari na svome. Lorini je godine 1921. za vrijeme donošenja spomenute konvencije i umro u Beogradu.

Posmrtni ostaci preneseni su na trošak države u rodno mjesto Sali. I tako je završen vrlo plodan i neumoran životni put ovog narodnog prosvjetitelja, koji je pridonio i unapređivanju morskog ribarstva.

U almanahu *Znameniti i zaslužni Hrvati*⁶² nalazimo kratki opis života Petra Lorinija. Isto tako u *Povijesti školstva i pedagogije u Hrvatskoj*⁶³ prikazan je u kratkim crtama pedagoški rad ovog zaslužnog učitelja i javnog radnika u Dalmaciji.

I danas, nakon nepunih šezdeset godina od smrti Petra Lorinija, njegovi Saljani se živo sjećaju svoga uvaženog mještanina pa su mu u lipnju 1973. podigli bistu,⁶⁴ a njihova osnovna škola zove se njegovim imenom. Na taj način uz svečanost učenika Osnovne škole u Salima odalo se priznanje Petru Loriniju za unapređivanje mjesta i čitava Dugog otoka i cijele Dalmacije.

Smatrao sam da je bilo nužno objaviti ove podatke o Petru Loriniju, jer, kao što se može zaključiti, Petar Lorini je jedan od istaknutih učitelja, prosvjetnih radnika, pedagoških pisaca i ribarskih stručnjaka iz »stare garde« učitelja u Dalmaciji.⁶⁵

⁶¹ Ćiril Petešić, kao i pod br. 58.

⁶² *Znameniti i zaslužni Hrvati ... od 925—1925*, Zagreb, 1925.

⁶³ *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, PKZ, 1958, uredio dr Dragutin Franković.

⁶⁴ Rad akademskog kipara Ante Orlića iz Sali na Dugom otoku, koji sada djeluje u Zagrebu.

⁶⁵ Autor ovoga rada objavio je u *Školskom vjesniku*, Split, br. 4/1973, u povodu uvođenja hrvatskog jezika u Osnovnu školu u Salima na Dugom otoku napis »Petar Lorini, istaknuti narodni učitelj, pedagoški pisac i stručnjak za morsko ribarstvo«.

M. ZANINOVIC

M. Zaninović: PETAR LORINI
(1850—1921)

Riassunto

Petar Lorini discende dalla vecchia famiglia Lorini, immigrata a Zadar, dall'Italia. È nato a Sali sull' isola Dugi otok. La sua famiglia si occupava di pesca, e lui, da studente liceale, volentieri trattava con i pescatori; più tardi divenne esperto della pesca marina.

Dopo aver superato le cinque classi del liceo reale di Zadar si abilitò come maestro nelle scuole elementari sicché già da sedicenne (nel 1868) entrò in servizio come maestro dapprima a Korčula, indi a Kotor e infine nel paese natio di Sali. Un certo periodo fu il maestro della Scuola di esercitazioni pratiche dell'Istituto magistrale maschile ad Arbanasi, nei pressi di Zadar, e più tardi in qualità di maestro di agricoltura presso lo stesso Istituto.

Subito al suo arrivo in qualità di maestro nella Scuola elementare di Sali (nel 1873) introdusse la lingua croata nella materia d'insegnamento. La sua decisione per l'uso del croato fu il risultato delle lotte dei membri del Partito nazionale croato nella seconda metà del XIX secolo. Oltre all'incarico nella scuola elementare Petar Lorini fu anche illuminista popolare e come tale tenne le conferenze pubbliche con la tematica agricola, fece delle ricerche sulla fillossera, si occupò di pesca e tenne corsi di pesca per maestri.

Tradusse trattati di pedagogia e libri dall'italiano e dal francese; nella rivista *Zora učionski časopis* pubblicò parecchi studi di pedagogia. Menzioneremo *La situazione agricola del distretto di Zadar e maestri elementari* (Poljodjelske prilike kotara zadarskoga i pučki učitelji), e *La pesca e la esperienza pratica peschatoria sulle coste orientali di Mare Adriatico* (Ribarstvo i ribarska praksa pri istočnim obalama Jadranskog mora). Il suo libro *La pesca e gli arnesi pescherecci* (Ribanje i ribarske sprave) fu adottata per lungo tempo. Fu socio corrispondente dell'Associazione pedagogico-letteraria croata.